

Posudek na disertační práci mgr. Karla Svobody

Rusko a revoluce v letech 1830-31

Radikální vlna, která proběhla Evropou v letech 1830-1831 a v případě polského listopadového povstání postihla i ruskou říši, je v podstatě již po léta součástí pojednání o mezinárodní politice v době dominance tzv. vídeňského systému. Většina těchto pojednání však, v důchu tradičně pojatých dějin diplomacie, sleduje otevřená i zákulisní jednání, v nichž jejich protagonisté přicházejí a odcházejí, hovoří, jednají, podepisují smlouvy jako reprezentanti států, které jsou jaksi automaticky zakalkulovány do diplomatických her. Málokterá práce se však pokusí nahlédnout na diplomatické teatrum jen jako na pověstnou špičku ledovce a zobrazit tuto sféru v širším systému souřadnic a vazeb států, společností a politik, v jejichž zájmu se, jak praví klasický bonmot, diplomaté vypravili do světa lhát.

Předložená disertace tímto pokusem je, komplikovanějším o to, že si jako svůj objekt zájmu vybrala právě Rusko, které ve srovnání s jinými hráči tohoto období disponuje řadou dosti specifických rysů, z nichž řada již tehdy posloužila jako východisko pro zformulování velmi efektních, podstatu ruských problému však spíše zamlžujících než objasňujících.

Svobodova práce se vydala cestou vytyčenou konceptem defenzivní varianty tzv. realistického uvažování o mezinárodní politice, kterou doplňuje historickým výkladem vnitřních podmíněností ruského pohybu na mezinárodní scéně 30. let 19. století. Téma práce je tak jakoby vloženo do systému souřadnic, v němž jedna osa reprezentuje základní problémy evropského vývoje, jimž Rusko muselo/chtělo čelit, zatímco druhá osa zahrnuje ty základní parametry ruského prostředí, které na ruské rozhodování a akceschopnost měly významný vliv.

Francouzské a belgické události stejně tak jako polské povstání roku 1830 byly nepochybně výzvou par excellence, jelikož svou povahou přirozeně šly proti povaze ruského politického uspořádání, bezpečnostnímu zájmu a vnímání role Ruska ve vídeňském upořádání. Tady bych měl připomínku, že by stálo za úvahu věnovat trochu více místa celkové charakteristice Ruska jako součásti vídeňského uspořádání, do jaké míry mu vyhovovalo nebo ne a do jaké míry (subjektivně i objektivně tento systém potřebovalo). Stejně by bylo vhodné vysvětlit, resp. rozvést nepochybně zajímavou tezi o polském dilematu ruské říše - na jedné straně si nezaslouží být její součástí, na druhé pak je představa ztráty tohoto území vnímána jako nepřijatelná, a to nejen z prestižních důvodů, nýbrž i proto, že zabraným Polskem se Rusko a Evropa dostaly k sobě tak blízko, jak se jim to „podařilo“ až zase po roce 1945.

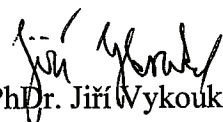
Z vnitřních aspektů či determinant ruských reakcí na léta 1830-1831 si autor logicky všimá zahraniční politiky, pozornost však oprávněně upírá i na další prvky, s nimiž tato musela počítat, tj. vojenskou politiku, ekonomiku a veřejné mínění. Za velmi podstatné považují uplatnění ekonomické rozvahy, která prací prolíná na řadě jiných míst, protože ta ukazuje, že manévrovací prostor Ruska i přes carovu nevělu ekonomiku vnímat jí byl podstatně ovlivněn, a to jak z hlediska schopnosti mobilizovat hospodářství pro vojenské účely, tak i z hlediska postavení Ruska v evropském hospodářském systému. Na sporech ohledně vztahu ekonomiky a aktivní vnější politiky autor také ukazuje jednu z možných

podob vlivu veřejného mínění, kdy i panovník musí čelit realitě i resistenci a kritice ze strany praktických diplomatů. Uplatnění toho úhlu pohledu zpochybňuje někdy paušalizující pohledy na ruské samoděržaví za Mikuláše I. jako homogenní, monolitický útvar, oceňuji tu přesvědčivé prokázání výskytu situací, v nichž carská ambice rezignuje pod tlakem reality, případně situací, kdy diplomaté jednají přímo proti vůli panovníka, protože jeho úmysl vyhodnocují jako špatný pro státní rezónu. Mám tu opět jen malou připomínku, že kromě zmíněných faktorů bych viděl ještě další sféry, které asi měly vliv, jako třeba expanzní politika uvnitř ruského prostoru – jak moc vojensky a ekonomicky limitující byla například kavkazská politika, tj. jako v případě kontextu vídeňského uvést i kontext vnitroruský (je jasné, že v omezené míře – práce má skoro 300 normostran).

Disertace je založena na solidně zpracovaných a promyšlených primárních zdrojích i sekundární literatury, a to v množství nikoliv běžném, pro nezasvěceného čtenáře by možná širší a detailnější informace o archivních pramenech k této fázi ruských dějin byla užitečná. Souhlasím ovšem s druhým posudkem v tom, že místy je hodně uspěchaná a následkem toho obsahující řadu nepřesností a nejasností věcných i stylistických, které by v případě knižního vydání měly být beze zbytku vychytány (pár připomínek níže).

Bez ohledu na to ovšem práci jako celek hodnotím kladně a doporučuji ji k obhajobě.

V Praze dne 27.1.2010

Doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.

s. 30 - Tento nápad, byť by ruským zájmům nepochybně velmi vyhovoval, a to hlavně tím, že by jej zbavil problematického Polska, nepovažoval Petrohrad ani za nutné výrazněji posuzovat – **čím se to dá doložit?**

s. 32 - Ruští představitelé si byli plně vědomi určité delikátnosti celé situace, které byla Velká Británie na rozdíl od východních mocností vystavena. **Její král odvozoval svoji moc od stejné síly revoluce, která vynesla na trůn i Ludvíka Filipa. - ???**

s. 100 - Už v průběhu povstání armáda generála Dibiče rozlišovala mezi povstalci z litevských území Ruského impéria a poddanými Polského království. Pro druhou skupinu znamenalo zatčení v povstaleckých uniformách polní soud a následně nezřídka popravu – **a pro ty první?**

s. 111 - Když chtěl v květnu 1831 generál Dibič postavit most ve snaze o zjednodušení týlového zajištění bojových operací přes **hraniční řeku Toruň**

s. 176 - Nicméně jak ukázaly události v roce 1846, kdy v ruském záboru sami sedláci s velkou brutalitou povstání potlačili – **co se tím má na mysli?**